

Butlletí

del

Centre Excursionista de Catalunya

EXCURSIÓ A LES ILLES BALEARS

AB MOTIU DEL VIIe CENTENARI DE LA NAIKENÇA DEL REY EN JAUME I

(Dies 4 al 10 de Juny de 1908)

(Acabament)

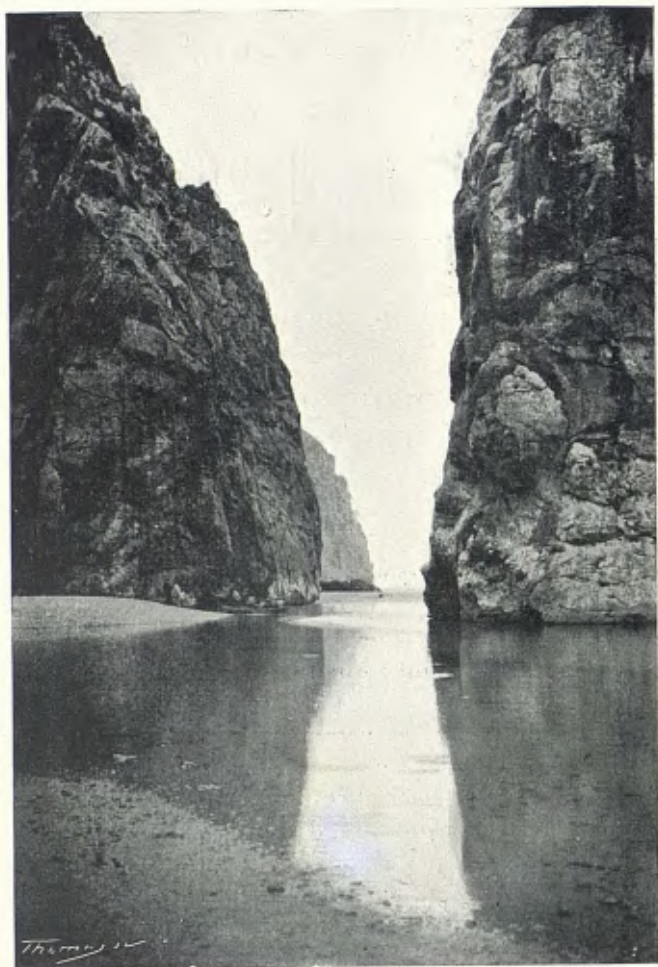
LA calma es completa. Com a Canyamel, embarquem a les llanxes del «Balear», y ab quatre cops de rem guanyem la platja; però'ns trobem que entre aquesta y'l torrent propiament dit hi ha un estanyol interior. Per atravessar-lo pujem una llanxa pel sorral, y aixís ab unes quantes barcades salvem fàcilment l'obstacle.

L'entrada de Pareys es verament imposanta. Altes cingleres inaccessibles, despullades de vegetació, en no pocs indrets mostrant vores y amagatalls, en altres avençant-se ab immensos blocs que semblen voler desplomar-se, donen pas al torrent que minçament s'escola, formant petits gors d'aigua transparenta.

Anem endinsant-nos per la gorja fins arribar a un lloc ont unes grandioses roques semblen barrar-nos el pas. El camí an aquí ja's fa difícil, y sols els més lleugers y avesats a grimpar per la roca llisa s'atreveixen a seguir endavant, però no poden allunyar-se gaire perquè la sirena del «Balear» prompte'ns avisa que hem de tornar a bordo. La Calobra es lloc perillós si's girés tràngul, y el senyor Estarellas, veient el temps insegur, no vol exposar-se a que després no poguessim embarcar.

Mentres comencen les maniobres de sortida Fra Josep de Calasans celebra la missa y fa una curta plàtica glosant la data històrica que ha motivat l'expedició.

Envers les onze abandonem la Calobra, seguint la soperba Costa Brava. Passem davant del port de Sòller, que s'obre amorós

Clixé de Font y Torner

TORRENT DE PAREYS: VISTA VERS EL MAR

entre ses dugues faroles; la famosa cala de Deyà; Miramar, l'esplèndida possessió de l'arxiduc Lluís Salvador, ab ses pinedes entrant-sen mar endins; Banyalbufar y Estallencs, que semblen talment nius penjats a la cinglera...

Al tombar el morro de Calambasset ens despedim de la Costa Brava y emboquem el freu de la Dragonera.

Som a la costa SO. de l'illa y passem apropats del port d'An-

draitx, de l'illa del Pantaleu, que fou el primer lloc ont Don Jaume trepitjà terra de Mallorques; del port de la Palomera, punt de reunió de totes les naus y galeres que anaren a la conquesta; del cap de la Mola y la badia de Santa Ponça, memorable per haver-hi desembarcat l'exèrcit del Conqueridor.

Tombem cala Figuera y, navegant a mitja màquina per no

Clisé de Ramon Roig

TORRENT DE PAREYS: VISTA VERS EL EONS

arribar abans d'hora, entrem a la grandiosa badia de Palma, que per la part oposada tanca'l Cap Blanc. Successivament passen pels nostres ulls la cala Porrassa, les Illetes, Porto-Pi, ab la torre de senyals, el Terreno, y guanyem el port de Palma.

A la punta de l'escollera una gran gentada'ns saluda ab els mocadors; en el vapor «Cabrera», que ha nolejat el «Centre Català» de Palma, surten a rebre'ns els individus d'aquesta societat, acompanyats de distingides personalitats de la capital. Canoes y balandres del Club de Regates, vistosament empavessades, formen

en ala al pas del «Balear», que ab la sirena contesta a les llurs salutacions. El conjunt es esplèndit.

De la falua de la Sanitat Marítima passen a bordo l'Alcalde de Palma, D. Antoni Rosselló y Cazador, y el President de la Diputació, D. Josep Alcover.

En nom de la ciutat y de les Balears els senyors Rosselló y Alcover ens donen la benvinguda. El nostre President y els repre-

Clixé de Font y Turner

ILLA DE PANTALEU Y'L PORT DE LA PALOMERA

sentants de les corporacions municipal y provincial de Barcelona contesten a les autoritats de Palma.

El «Balear» atraca davant la Comandancia de Marina, posa la palanca, y desseguida'l chor de l'«Unió Sadurninense», arribat aquell mateix matí de Barcelona, puja a bordo ab el seu estandart y ens fa sentir dugues composicions del seu repertori.

Al moll y a la plaça de la Consigna, malgrat la forta calor que's deixa sentir, s'hi ha aplegat una gran gentada.

En companyia del nostre soci delegat a Palma, Mossèn Alcover, y altres distingits amics, entre'ls quals recordem als senyors Martí, Alcover (D. Joan), Obradors y Alomar, que també han vingut a bordo a saludar-nos, desembarquem y prenem els caruatges que l'Ajuntament té disposats pera que poguem visitar els

llocs propers a la capital que figuren en l'itinerari de l'expedició.

De primer ens deturem a la Llotja, admirant la delicada esveltesa d'aquella soperba construcció; després anem a Porto-Pi, ont ens hi espera D. Odon de Buen pera mostrar-nos el Laboratori Biològic-Marítim, recentment inaugurat; y, finalment, al castell de Bellver, desde qual alta torra podem disfrutar de l'hermós panorama de la ciutat il·luminada pel sol que va a la posta.

Visitat el castell, baixem a peu per l'esplèndit bosc de Bell-

Clixé de Font y Turner

PALMA DE MALLORCA

ver, deliciós parc natural d'olorosos pins, fins aprop del Terreno, ont pugem de nou als carruatges, y, desfent el camí, entrem a Palma per la via oberta arran de la porta de Santa Marguerida, famosa per haver-hi passat Don Jaume al entrar triomfalment a la ciutat.

Fem cap al Gran Hotel, sumptuós y confortable edifici que es joia de Palma y ont som molt ben tractats y servits.

En havent sopat visitem l'aristocràtic «Círcol Mallorquí» y el «Centre Català», que ha organísat una vetllada literario-musical en honor nostre. L'última part d'aquesta, per la seva novetat, crida poderosament l'atenció. Es toquen sardanes, y es la primera vegada que la nostra típica dança serà ballada a Palma.

Resultant insuficientes les sales del Centre, l'orquestra se situa sota'ls pòrtics, y aixís que deixa sentir els primers compassos de

l'inspirada sardana *La nit de l'amor*, al carrer del Palau se forma un rotllo que creix per moments, y, en mitg dels aplaudiments de la gran gentada que ha concorregut a presenciar la festa, la nostra dança es puntejada pels catalans del continent y de l'illa que amorosament se donen les mans. Les nostres companyes d'excursió, sempre complacents, són les primeres en juntar-se a la patriò-

Clixé de Font y Turner

PORTAL DE SANTA CATERINA

tica anella, rebent ab aquest motiu entusiastes felicitacions dels socis del «Centre Català».

La festa dura fins passada mitja nit.

Dia 8

El matí d'aquest dia la generalitat dels expedicionaris el dediquen a visitar la cartoixa de Valldemossa y la possessió de Miramar; altres que no coneixien Palma o que no tenien ganes de matinejar, — y el cronista es d'aquests últims, — el dediquen a visitar la ciutat.

La Diputació de les Balears obsequia als seus companys representants de la de Barcelona ab una excursió en automòbil a Sòller, anant-hi per Miramar y Deyà y tornant per la carretera interior.

A primera hora de la tarda tots ens reunim al Grand Hotel, y,

després de dinar, invitats per l'Alcalde, anem a visitar la Casa de la Ciutat.

Allí'ns hi espera l'Ajuntament en corporació, presidit pel senyor Rosselló y Cazador, acompanyat de distingides personalitats de Palma. A la sala de sessions s'ens obsequia ab cafè, licors y cigarros. L'Alcalde renova les paraules d'afecte que ahir digué al donar-nos la benvinguda, y afegeix que no per ser modest l'obsequi que'ns dedica'l Municipi, ja que'ls seus recursos no li permeten grans despeses, es per això menor l'apreci que se'ns té y el desitg de que conservem un grat record de la ciutat. El nostre president contesta agraïnt la bona acollida que havem tingut. «Nosaltres, —diu,— quan pugem al Tibidabo, al dirigir la vista envers Mallorca, distingim la silueta d'aquesta illa, que considerem com una extensió de la nostra terra: tal es l'amor y el carinyo que per ella sentim. Aquest es major avuy al celebrar tots units una de les dates més glorioses de la nostra comú historia.»

Abdós parlaments són acullits ab aplaudiments entusiastes.

Desde la Casa de la Ciutat ens dirigim a visitar la Catedral de Santa Maria, avuy retornada al seu verdader estat pel gran arquitecte D. Antoni Gaudí. Desaparegut de la part central el chor, que tant l'enlletgia, la mirada pot recórrer sense destorb tota l'immensa nau, soperba, d'imposanta elevació y esveltesa.

Mossèn Alcover ens acompanya y va explicant-nos l'obra de la restauració, tant entesament duta a terme; ens mostra'l sepulcre que guarda'ls restos del bisbe Torrella, primer prelat d'aquella diòcesi, y a la sagristia'l riquíssim tresor de la Sèu.

No disposem del temps necessari pera fer-nos càrrec de les valioses joyes y objectes artístics, reliquies y brodats que allí's guarden.

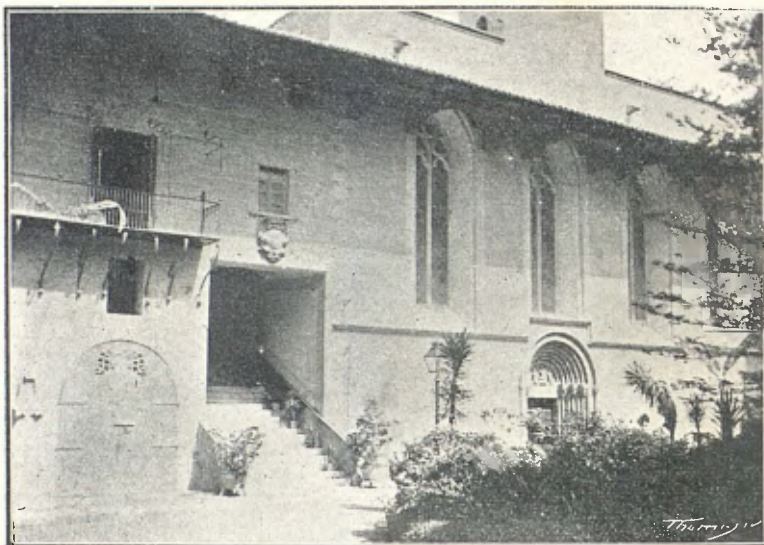
Sortim per la porta del Mirador, anant a donar una ràpida ullada al Palau de l'Almudaina, residència que fou dels reis de Mallorca, y seguidament pugem als carruatges que l'Ajuntament ens ofereix pera fer la visita al Pi dels Montcades y Coll de la Batalla.

Atravessem el barri de Santa Caterina, el Terreno, Porto-Pi y seguim carretera enllà fins a l'històric Pi a l'ombra del qual s'hi aixeca'l padró dedicat an en Guillem y en Ramon de Montcada, que'ls catalans van erigir en 1887 com a piedós record als dos hèroes de la conquesta, que, segons diu la tradició, a l'esser recullits en el camp de batalla foren portats al peu del llegendari Pi, sota qual brancatge van expirar.

Ens agrupem a l'entorn de l'arbre venerat y en Lluís Duran, en nom de la «Comissió organitzadora del VIIe centenari», explica en eloqüents paraules l'objecte de l'expedició.

«Un dels llocs més sagrats — diu — de tots els que anem visitant en aquesta pelegrinació històrica es el en que ara'ns trobem.

»Sota aquest Pi reposaren junts els cossos inanimats dels Montcades, primeres il·lustres víctimes de la conquesta. En aquesta terra

Casó de Joan Valls

PATI DE L'ALMUDAINA

regada per la sang d'aquells braus capdills ens hi sentim com a casa nostra y afermem una vegada més que catalans y mallorquins hem estat, som y serem sempre germans; que la patria de la Catalunya continental y la patria de ses illes es pera tots una mateixa patria.

»Ab aquesta expedició venim a memorar antigues glories y a enfortir el nostre esser nacional.»

Una entusiasta ovació corona les patriòtiques paraules del senyor Duran. Després el chor de Sant Sadurní cantà *L'Emigrant* y alguna altra composició.

Desde'l Pi'ns trasladem carretera amunt al proper Coll de sa Batalla, lloc ont va lliurar-se'l primer combat entre l'exèrcit del Conqueridor y els sarraïns, y ont hi ha encara una grandiosa roca

que, segons tradició, serví d'altar al celebrar-se la primera missa en acció de gracies per la victòria obtinguda.

Junt an aquesta roca, ont una senzilla creu recorda aquest fet memorable, el conceller de l'Ajuntament de Palma senyor Garcia Orell ens dirigeix la paraula en la seva llengua nadiua.

Clixé de Font y Torner

PI DELS MONTCADES

«Voldria que vos emportessiu una impressió ben agradosa de Mallorca, — ens diu l'orador. — Aquest amor gran que vosaltres sentiu per la vostra terra (que algú califica d'egoisme) fa que vos tinguem major estimació. Vostre exemple es el que devem seguir pera fer gran y pròsper el nostre país.

»L'acte que commemorem es el més important de la nostra historia y sento viva satisfacció en que siguem junts a celebrar-lo.

»Per no existir encara la paraula que expressi'l meu beneplàcit dec pronunciar-ne dugues: Visca Catalunya! Visca Mallorca!»

El nostre President contesta agraïnt al senyor Garcia Orell les atencions de que venim sent objecte.

«Aixís com a casa nostra tenim el Pi de les Tres branques, desitjo que'l vostre Pi dels Montcades siga com el nostre símbol de fraternitat dels pobles catalans.» Y acabà son bell parlament ab visques a Mallorca y Catalunya.

La llarga corrua de carruatges torna a posar-se en marxa, y al trot llarg desfem els quinze kilòmetres de carretera, entrant a Palma a les vuit del vespre.

Els concellers municipals de Barcelona y Tarragona van directament a Casa de la Ciutat, ont l'Ajuntament els obsequia ab un esplèndid banquet. Poc abans de terminar aquest se reb un telegrama de l'Alcalde de Barcelona, senyor Bastardas, expressant l'agraïment de la nostra ciutat per la carinyosa acollida que Palma ha dispensat als expedicionaris.

A quarts de nou té lloc al Grand Hotel el banquet de despedida, al que hi són convidades les autoritats populars, la premsa local, alguns bons amics que'ns han acompanyat constantment y el senyor Estarellas, a qui tant agraïts estem tots.

L'Alcalde, que pel motiu indicat no pot concórrer al banquet, envia una hermosa toya de flors, ab expressiva dedicatòria, a les senyores y senyoretès expedicionaries.

En nom d'aquestes la senyoreta Antonia Gordillo regracia l'obsequi ab carinyoses frases.

Durant el banquet, molt ben servit y ab una llestesa que fa honor a la casa, un quintet d'instruments de corda toca escullides composicions.

Per abreviar se suprimeixen els brindis. Res podria ja afegir-se a lo molt que s'ha dit en pro de l'unió y afecte que regna y deu sempre regnar entre la gran familia catalana, ni cal repetir el nostre agraïment pels afalacs y mostres d'estimació que hem vingut rebent, que bé prou ho demostra la satisfacció que tots experimentem.

Aprofitant el poc temps que manca pera l'hora de sortida, al saló de visites del Grand Hotel el jovent expedicionari organisa un ball.

A quarts de dotze tothom es a bordo. La coberta del «Balear» està intransitable: tal es el nombre d'amics y coneguts que venen a despedir-nos.

Abaix als molls s'hi aplega una regular concurrència. El chor de Sant Sadurní renova ses cantades en honor nostre, y poc després de les dotze el «Balear» torna a posar-se en marxa entre'ls aplaudiments dels que marxem y dels que'ns despedeixen y els visques a Mallorca y Catalunya dels uns y dels altres.

La mar es plana com el palmell de la mà y la nit serena'ns permet disfrutar una altra vegada de l'hermosa badia.

Dia 9

Els sons d'una música, els picaments de mans, els visques a la nostra terra'ns han despertat.

Saltem de la llitera y per la lluernia del cambrot veyem un vaporet que'ns aconvoia. Són els ibicencs que, embarcats en el «Salinas», venen a dar-nos el Déu-vos-guard. Ens vestim a correuita y pugem a coberta. Quin espectacle més hermós! Quina visió més esplèndida! El «Balear», escoltat per l'esmentat vaporet y per el «Constante», empavessats tots dos, enfilà'l port d'Ibiça. Una esquadreta de petits velers surt a trobar-nos fòra puntes.

A l'extrem de l'escollera y als molls una generació immensa'ns saluda entusiasta, fent voleyar els mocadors y aclamant Catalunya. Totes les naus fondejades al port llueixen les empavessades, les sirenes ronquen y les notes alegres de la música que ve a bordo del «Salinas» omplen d'animació l'entrada del «Balear», en qual coberta'ls visques a Ibiça se repeteixen unànims, aixordadors.

A nostre enfront s'aixeca la ciutat en ample amfiteatre, ab sos recintes de muralles, les cases en progressiva graonada y dominant el conjunt la catedral y el castell.

Arreu la generació es extraordinaria: en balcons y finestres vistosament endomassades, al mirador de les muralles, allí ont queda un espay lliure, hi ha gentada.

Tota l'illa d'Ibiça s'ha congregat a la capital, responent a la crida del seu batlle, pera rebre a l'expedició catalana.

El «Balear» atraca al costat del «Catalunya», a bordo del qual hi ha reunides totes les autoritats y personalitats de la població y una nodrida representació del sexe hermós, un escullit aplec d'ibicencques gentils y belles, a les quals rendim un carinyós aplaudiment.

Se posa una palanca pera comunicar-nos ab el «Catalunya» y passen a bordo del «Balear» les expressades autoritats, ab dugues banderes, la del Municipi y la de l'«Arqueològica Ebusitana». Se

repeteixen els parlaments de consuetut, se fan les presentacions y a les senyores excursionistes se les obsequia ab pomells de flors. Atravessem per damunt del «Catalunya» y saltem a terra, ont se'ns acull ab una delirant ovació.

S'organisa la comitiva, que obra la banda «L'Armonia», seguint la bandera de l'«Arqueològica Ebusitana», que es portada alternativament pels representants de les Arqueològiques de Barce-

— Clixé de Joan Valls

IBIÇA: ENTRADA DEL PORT

lona y Tarragona, y la del Municipi, duta per un conceller barceloní; l'Ajuntament d'Ibiça confontent-se ab els nostres regidors y diputats provincials, els representants de les societats ibicenques fent costat als de les que venen a l'expedició, y tot el restant d'aquesta en l'amigable companyia d'altres distingides persones que han vingut a bordo.

Un arc bellament guarnit ab fullatge y els escuts de Catalunya y d'Ibiça s'aixeca a l'extrem de la plaça del Marí Riquer. Porta l'inscripció «Ben arribats».

En molts balcons hi ha banderes de Catalunya y d'Ibiça, y en la generalitat, per no dir en tots, domaços o cobrellits; alguns apareixen adornats ab flors y fullatge.

Atravesat l'arrabal o barri de mar, emprenem la pujada al

recinte murat, passant pel pont llevadiç y Portal, coronat per un gran escut ab les àligues austriagues. A banda y banda d'aquest s'hi veuen dugues estatuës romanes mutilades y a la part interior l'escut de les quatre barres.

Seguim per carrers costaruts fins a Casa de la Ciutat, en qual saló de sessions, davant dels retrats d'ilustres patriotes ibicencs que decoren les parets, l'Alcalde, senyor Gotarredona, ens endreça un

Clisé de Font y Torner

IBIÇA: RAMPA Y PORTAL

parlament de bervinguda ple de patriòtic afecte. Se dol de l'aïllament en que's troba Ibiça respecte a la gran metròpoli catalana per no tenir-hi comunicació directa, lo qual impideix el seu progrés y desenrotllament, y acaba fent vots pera que l'expedició sigui un nou lligam que refermi encara més la germanor entre la seva illa y les demés terres catalanes.

El nostre President, emocionat per les següides manifestacions de que som objecte, contesta ab eloqüents paraules, y aixís mateix s'expressen els senyors Galí, Duran y Plaja, quals parlaments són interromputs ab senyalades mostres d'aprovació, especialment al recalcar els nostres sentiments d'afecte envers Ibiça y el nostre desitg y l'interès que tots tenim en que sigui un fet la comunicació

directa d'Ibiça ab Barcelona. Després fan ús de la paraula'l Vicari Capitular, D. Joan Marí, D. Guillem Ramon y D. Bartomeu de Rosselló, tenint tots ells sentides frases pera'ls excursionistes.

L'acte, que resulta verament emocionant, termina ab visques a Catalunya y a Ibiça, que són unànimament contestats.

Abans d'abandonar la Casa de la Ciutat tots firmem en un album expofés que's guardarà en l'Arxiu Municipal com a record de l'expedició.

Seguidament ens dirigim a la Catedral, admirant de pas la Casa dels Balanzats y l'antiga Curia, avuy Arxiu Eclesiàstic, d'estil gòtic florit.

La plaça d'enfront la Catedral, aixís com la del Castell vehí d'aquesta, es un mirador esplèndit. La seva elevació, al cim del penyal ont està edificada la ciutat, permet fer-se càrrec del conjunt d'aquesta ab son doble recinte de muralles, el barri marítim, el port, l'ampla badia festonejada de cales y la bella plana ibicenca, de blanques masies, fent gala de sos hermosos conreus.

La Catedral, de construcció moderna, aixecada damunt dels restes de l'anterior, de la qual conserva'l cloquer romànic, interiorment no ofereix res de particular. En la nostra visita se'ns mostren alguns ornaments sagrats de valor artístic.

Sortint de la Catedral entrem al Museu Arqueològic. Causa verdadera sorpresa trobar a Ibiça un museu de tanta importancia per la riquesa extraordinaria dels exemplars que en crescut número hi són intel·ligentment conservats. Es un complet inventari, una excelent biblioteca de totes les civilitzacions que han poblat l'illa, desde'ls grecs primitius y fenicis als cartaginesos y romans. Amfores, urnes cineraries, llanties, llacrimatoris, monedes y medalles desfilen per la nostra vista en la ràpida visita, mentres D. Joan Roman y Calvet, el culte patrici ànima del Museu, va donant-nos explicacions d'aquells objectes y de la seva procedencia.

Són ben d'agrahir els treballs del senyor Roman y Calvet. Gracies a la seva incansable activitat y al seu generós desprendiment, Ibiça va reconstruint el seu passat, podent avuy mostrar als que la visiten un Museu tant ben documentat com poques poblacions puguin fer-ho.

La fulla itinerari que l'Ajuntament ens ha entregat a la nostra arribada diu que, terminades aquestes visites, devem seguir pels carrers del Bisbe Torres y Sant Ciriac, Conquesta y Portal Nou, per anar a visitar la Necròpolis d'Ereso, l'antiga Ibiça.

Passant per la capella de Sant Ciriac recordem que per aquell

lloc entraren els catalans que, comanats per l'arquebisbe electe de Tarragona en Guillem de Montgrí, s'apoderaren de la ciutat d'Ibiça en 8 d'Agost de 1235. Aquesta data cada any se celebra ab una professó recordatoria d'aquella gloriosa gesta de la civilització cristiana.

Atravessem la muralla pel Portal Nou y sortim fòra poblat en direcció a la Necròpolis d'Ereso, distant un kilòmetre aproximadament.

Aquesta's troba en el Puig dels Molins, propietat avuy del senyor Roman y Calvet, baix qual direcció s'han fet constants excavacions que han donat per resultat la troballa d'un important nombre de sepultures pre-històriques.

Els resultats d'aquests descobriments tenen un alt interès y contribuiran poderosament a engrandir els coneixements de l'història de l'Humanitat en unes èpoques encara envoltades en les boires del misteri y de la tradició.

Tornem a bordo del «Balear» per esmorsar y fer a la tarda les excursions que la Societat Arqueològica y la Cambra de Comerç han preparat en obsequi nostre.

A les dugues de la tarda més de trenta *carretons*, ab banderes espanyoles, catalanes y ibicenques, ens esperen a la plaça del Marí Riquer pera portar a cap l'excursió a Sant Antoni de Portmany.

Quinze kilòmetres de bona carretera, que fem a tota velocitat escoltats per una colla de joves ciclistes, y arribem a l'altra part de l'illa, al poblet de Sant Antoni, que ja fa dies se prepara per fer-nos una gran rebuda.

Fòra poblat ens sorprèn la nombrosa gentada que'ns espera. L'Alcalde y el senyor Rector ens dirigeixen carinyoses paraules de benvinguda. Els noys de l'escola, portant una bandera catalana y una altra d'espanyola, dirigits pel seu mestre, canten un himne en honor als excursionistes.

Davant de tals demostracions d'afecte'l nostre President dóna mercès al poble de Sant Antoni.

A l'entrada d'aquest s'hi aixeca un bonic arc de fullatge ab una amorosa endreça als catalans. Els balcons són engalanats ab domagós, veyent-s'hi en molts d'ells banderes de les quatre barres y d'Ibiça. Els carrers per ont passem els excursionistes estan tapiçats ab brots de murtra. Atravessem la població seguint a peu cap a l'iglesia de Santa Agnès, a mitja hora escassa.

El camí ha sigut cuidadosament arreglat y la murtra que l'encatifa'ns assenyalava per ont hem de passar.

Aquesta excursió es ben interessant. La necròpolis bisantina y l'iglesia catacumbària de Santa Agnès valen bé la pena de ser visitades. Llàstima que'l temps curteja y no podem detenir-nos-hi com fóra'l nostre desitg.

Pel mateix camí retornem a Sant Antoni, y allí s'organisa la dança típica del país, el «ball dels pagesos» o «La Curta» y «La Llarga», segons l'anomenen els més vells. Se forma un gran cercle

Clisé de Joan Valls

SANT ANTONI: MÚSICS TOCANT LES BALLADES

y van compareixent les parelles de joves habillades ab els típics trajos del país.

El flaviol y el tamborí comencen la tocada y la parella més decidida romp la dança. Ella, la vista baixa, les mans caigudes sobre'l davantal, balla ceremoniosament, ab cert reculliment místic; ell, fent repicar dugues castanyoles enormes, va seguint-la, voltant-la, rendint-li acatament, escometent-la ab salts d'una lleugeresa admirable; y darrera aquesta parella en ve una altra, y una altra després, y el ball s'anima, y es precís repetir-lo per fer callar els nostres aplaudiments.

Ens adverteixen que cal retornar a la ciutat, y tots cerquem els nostres carruatges, que, per evitar confusions, han sigut previamente numerats.

La despedida no cal dir que es entusiasta, més encara que l'arribada. Les poques hores que hem passat ab aquella amable gent han servit pera establir uns llaços del més pur afecte que difícilment poden trencar-se. Y abandonem Sant Antoni en mitg d'aplaudiments y d'aclamacions.

El retorn a Ibiça's fa al trot escapat, vertiginós, lo que costa alguna volcada, afortunadament sense conseqüències.

L'altra excursió, l'organizada per la Cambra de Comerç, es a

Clisé de Ramon Roig

SANT ANTONI: BALL DELS PAGESOS

les Salines, y es porta a cap a bordo del vapor «Salinas», de la propia Companyia.

La travessia se fa feliçment y resulta altament pintoresca.

Els individus de la Cambra de Comerç se desviiuen per complaure als expedicionaris. Aquests recorren les Salines en el tren a vapor de la Companyia, podent-se fer càrrec de l'importancia d'aquesta industria, una de les més floreixents de l'illa.

Abans de marxar som obsequiats ab un esplèndit *lunch*, mentres una orquesta formada per noys dels que treballen a les mateixes Salines contribueix ab ses toques a donar major alegria a tant agradable reunió.

Poc abans de les set les dugues expedicions se reuneixen al

mateix lloc de partida per tornar a bordo del «Balear», que ab la sirena'ns prevé que es arribada l'hora de marxar.

Tot quant diguem per donar idea de la despedida resultarà descolorit davant de la realitat.

Pugem a bordo acompanyats de nombrosíssimes persones ab qui havem fet coneixença y l'Alcalde dóna lectura d'un telegrama del Bisbe de Sion, fill d'Ibiça, en el qual li prega «saludi als excursionistes que honren a Ibiça visitant-la», y d'un altre de l'alcalde senyor Bastardas agraïnt en nom de Barcelona la coral rebuda que tot Ibiça ha fet a l'expedició. Apaïbagats els aplaudiments ab que són acullits abdós telegrams, se fa un gran silenci y el nostre President pren la paraula y, commogut, dóna les gracies al poble d'Ibiça, an aquest bocí de terra catalana noble y hospitalaria que tant bella mostra'ns ha donat dels seus enlairats sentiments, de com sab estimar. «Tots els expedicionaris guardarem etern record d'aquesta diada, — afegeix en Torras eloqüentment. — Vosaltres tingueu la seguretat de que'ls catalans sempre'ns considerarem germans vostres y de que com a tals en tota ocasió treballarem pera conseguir les vostres llegendimes aspiracions». L'aprovació es unànim; tots aplaudim les paraules del nostre President, que tant fidelment tradueixen l'estat del nostre esperit.

Després se renoven els oferiments entre abraçades y estretes de mà, que en aquesta ocasió no són fórmules de cortesia, sinó manifestació sincera del nostre afecte, de l'emoció que tots sentim.

El «Balear» retira la palanca, solta les amarres y comença a posar-se en moviment en mitg d'una ovació delirant. Del «Catalunya», del moll, ocupat en tota sa extensió, de tots els punts ont se domina'l port, milers de mocadors'ens donen la despedida. Les aclamacions se repeteixen y les sirenes dels altres vapors contesten a la del «Balear».

Nosaltres, desde la coberta, corresponem an aquella entusiasta manifestació fent voleyar els nostres mocadors, victorejant a Ibiça. Adeussiau y a reveure ben prest!

Naveguem ja ab rumbo a casa nostra y en els semblants de tots els excursionistes s'hi veu retratada la satisfacció més completa. Totes les converses recauen sobre l'èxit ab que l'expedició s'ha realitzat, les mostres d'estimació ab que per tot arreu se'ns ha rebut, y potser per ser l'impressió més recent, potser per falses prevençions, molts parlen de l'acollida que havem tingut a Ibiça com d'una revelació, com d'una cosa may somniada.

Y es que, per causes que no volem esbrinar, hi ha hagut un

cert interès en menyspreuar a Ibiça, en presentar-la com a la Cendrosa de les Illes, com a terra inculta, de baixos sentiments y males passions. Y això tots havem pogut comprovar no esser cert y que sota l'aspecte rústec y senzill d'aquell poble hi batega un cor noble y generós, un esperit freturós de millora y de progrés, que desitja rompre l'isolament en que se'l té y fer-se conèixer y ben voler de tothom.

Aquesta es l'impressió que personalment ens emportem d'Ibiça, que no es filla solament de la gratitut que tots sentim per les manifestacions de carinyo que havem rebut constantment, sinó d'un convenciment adquirit en presència de la realitat, parlant ab els seus habitants, escoltant les seves queixes, la manca de ressò que troben les seves aspiracions, vegent-se reduïts en son isolament en no poder comptar més que ab ses propies forces.

El dinar transcorre entre l'animació més completa, y abans d'alçar-nos de taula tots els expedicionaris portem un *ban* al senyor Estarellas. *Tres per tres acabant per dèu!* baten les nostres mans, y tres *hurra!* que donem a peu dret coronen aquesta manifestació d'estima al nostre capità.

La nit es esplèndida y convida a restar a coberta. La lluna, caminant cap al seu ple, ompla de claror les tranquiles aigües. El «Balear» va fent la seva marxa lleuger, segur, deixant una blanca estela de lluissors fosforescentes.

Dia 10

Ens despertem a la vista del continent. La costa va dibuixant-se y la silueta de Montjuic no triga en descobrir-se.

A mesura que pugen a coberta tots els excursionistes van firmant un missatge de felicitació y agraïment al capità del «Balear», D. Jaume Estarellas, per les seves atencions ab nosaltres y el seu bon zel pera'l major èxit de l'expedició.

A la vista del nostre port els senyors Galí, Plaja, Duran, Pelfort, Galera y altres tenen paraules d'elogi pel CENTRE, pel seu President, que tant bé ha portat la veu en tots els actes, y pels organitzadors de l'expedició. Tots desitgen poder-ne celebrar altres de semblants ab el mateix èxit y bon ordre d'aquesta.

En Torras, en nom del CENTRE, dóna mercès a tots y en particular a les comissions municipal y provincial, que tant han contribuït al triomf de l'expedició.

El resultat d'aquesta deixa obligat al CENTRE a organitzar-ne una

altra l'any que ve. Que tots poguem tornar a reunir-nos pera portar-la a terme ab la mateixa armonia y companyerisme que ha regnat en la present.

Y arribem a Barcelona. A dos quarts de deu posem peu a terra.

JOSEP GALBANY Y PARLADÉ

IMATGES Y CAPELLES DE VEHINAT¹

Carrer d'en Mónach. — En el frontis de la casa que està senyalada ab el núm. 17, a l'alçada del primer pis, hi ha una capelleta enfondida a la paret que cobeja, resguardada per una vidriera, una imatge de Jesús infant. Abans, a més de cremar-hi cada dia el llantió, per les festes y vuitada de Nadal s'hi feya lluminaria. La casa, encara que restaurada de pocs anys, no ha perdut son aspecte de les de l'últim terç del segle XVIII. Pertany la tal finca a l'Hospital de Santa Creu.

Carrer de l'Argenter. — En la casa del núm. 12, a l'alçaria del primer pis, en una capelleta tancada per dues mitges vidrieres, s'hi guarda l'imatge de Sant Llorenç martre.

Un fanalet d'artístiques pretensions indica que alguna que altra vegada se li fa llum en aquella altura durant l'any. Y es clar que, essent aixís, quan arriba la seva diada no se'l deixa a les fosques, sinó que d'una manera o altra se l'obsequia ab major illuminació. Y si'l vehinat està de bon humor, relativament en aquests temps en que's fa un xic difícil l'estar-ho tothom, aleshores se baixa'l sant al carrer, se li guarneix un altar de la manera que acostuma fer-ho'l poble, ab força flors, ab molts llums y poca arquitectura, per no dir gens. S'adorna'l carrer ab enginys y combinacions de paper retallat, y, que se sàpiga, ningú li resa al sant del barri cap oració: són especialment més els que en honor seu dancen alguns balls, mal sia sinó al sò d'un piano de maneta.

Sens dubte que'l sant s'ho pren a les bones el que aquells pacífics habitants del carrer de l'Argenter li dediquin resos en forma de giravoltes. Y no pot ser res més, puix els sants són agraïts y bé ha d'estimar Sant Llorenç la bona voluntat ab que ha sigut respectada sa imatge.

1) Vegin-se 'ls números 149, 150, 152 y 153 del nostre BUTLLETÍ.

Perquè la veritat es que un dia fou trobada en el fons del pou de la casa del núm. 12 y els seus estadants la reberen ab gust, y ab la bona disposició del propietari fou colocada en el frontis de la mateixa finca. Com anà a parar en aquell pou l'imatge? Les versions que s'expliquen, si l'una es absurda, encara ho es més l'altra. No s'ha pogut precisar l'època de la troballa; però per l'aspecte de la figura no ha de fer gaires cents anys.

Tapineria. — Sobre 'l portal de l'antic carreró sense sortida nomenat den Polinyà, davant per davant de lo que fou celler de la vella casa de l'Almoïna, entre dues finestretes ab reixa hi ha un ninxo que durant l'any, tancada ab una vidriera y reixat de fil-ferre, guarda una imatge del gloriós martre Sant Llorenç. Com sia que la tal figura consisteix en un bust solament, tant podria representar aquest sant com qualsevol altre dels qui foren diaques.

Sapigut es que entre 'ls barcelonins, al fer referencia d'una persona que està faltada de seny o que obra com a tal, es general formular-ne concepte adequat dient: «N'hi falta un troç com al Sant Llorenç de la Tapineria». Y per aquest motiu pot assegurar-se que entre totes les imatges relligioses que hi ha en els carrers y places de Barcelona, la de referencia es la més coneguda y popular que tenim en aquesta ciutat.

Per burlar-se de la Barcelona vella l'almanac que ab el títol de *Lo Xanguet* se publicà en 1865, entre 'ls ninots que ilustraven aquelles planes abundoses de bon humor hi havia un que recordava la capelleta de referencia ab uns versos que començaven aixís:

Per sabé 'l bo que hi havia
aquí en arts y monuments,
mireuvos lo Sant Llorenç
que hi ha en la Tapineria.

Però per aquests versos no s'ha de creure que sia molt antiga l'imatge ni la capelleta. Per lo tant, no s'ha de pensar que data de molts cents anys lo ser aquell sant el patró celestial del vehinat.

Tant més en quant s'ha de recordar que qui exercia aquest patrocini celestial era desde prop de tres centuries enrera la Mare de Déu sots l'advocació del Coll. Per la devoció que li tenien els vehins de la Tapineria, cada any, per la diada de Sant Pere, visitaven son santuari que encara està subsistent en la vessant del Coll de Cerola en la part hont està establerta la barriada de Vallcarca.

Aquell dia 'l carrer que'ns ocupa quedava ben solitari, puix tots els seus estadants, que'ls era possible, cap aquella ermita marxaven animats per la bona harmonia que entre ells dominava. Durant l'any aquells vehins satisfeyen sa devoció a la Verge en una imatge que tenien dipositada en una capelleta que li havien construït entre 'ls carrers de la muralla del primer circuit de l'arx romà de la colònia *Barcino Julia Faventia Pia*. Aquell mur antiquíssim desaparegué pera poder aixecar en son solar aquella renglera de cases modernes, totes edificades per allà l'any 1845, nomenades encara pels barcelonins vells *cases de l'Inquisició*, en recordança de que tota aquella bandada de carrer pujant fins al que ara porta 'l nom de Comtes de Barcelona, era la part de palau reyal en que, cedit pels Reis Catòlics als inquisidors, aquests hi tenien establert l'odiós Tribunal de la Fè.

Ab motiu d'enderrocar-se aquella paret de pedra que'l temps havia ennegrit, l'imatge de la Mare de Déu del Coll fou traslladada a l'iglesia de Nostra Senyora de l'Esperança, celebrant-li una solemne funció religiosa que bé pot dir-se que fou la despedida ab que l'obsequiaren sos antics devots. Allí continua completament olvidada en l'altar de Sant Joseph, sense culte y sense que apenes hi hagi qui li resi una Salve.

Per aquest camí vingué a parar Sant Llorenç a ser el sant del carrer de la Tapineria. En aquell vehinat havia comparegut quan a les darreries del segle XVIII sobre l'entrada del carreró den Polinyà s'hi aixecà la casa encara subsistent. La devoció del propietari envers aquell insigne diaca esforçat martre confessor de la fè cristiana colocà en aquella raquítica capelleta sa imatge. Allí la trobaren els francesos, fent-ne befes y escarnis. Recullida per un piedós vehí, restà retirada de l'expectació publica'l temps de la dominació napoleònica y del despreocupat constitucionalisme. Retornada, per fi, a son siti, una nit tres estudiants de medecina van divertir-se ab ella fent un cambi d'imatges, traslladant-la a la capelleta d'un altre carrer, y la d'aquest, qual nom no's recorda, a la de la Tapineria. Passada la broma, ab el retorn mutual dels respectius sants que efectuaren els vehins dels dos carrers, Sant Llorenç continua sent l'únic patró de l'antic carrer que va rebre'l nom que du d'aquells artesans que constituïren la primera entitat gremial de que's té noticia haver-se establert a Barcelona; y si algun devot del barri fervorós ha acudit a Sant Llorenç fixant-se en la popular imatge, les presentalles que en diferents ocasions han decorat l'humil capelleta han provat que aquell bust era també transmissor

de les comunicacions de bon afecte entre 'ls homes de la terra y el sant que viu en la gloria perdurable.

Degut a la pietat d'un vehí, cada any, a l'esdevenir-se la diada del 10 d'Agost, festa del sant, no falten en la capelleta poms de flors, abundant-hi les dalies de variats colors, que ressalten entre la verdor de l'aromàtica aufàbrega. També es illuminada ab alguns ciris. Y si l'avinensa dels vehins arriba a fer-se manifesta, l'adorno es més sumptuós, els llums més abundants y el vehinat dona fè de vida ab aquella comunicació de sentiments unànims que recorda aquella unió dels ciutadans contra la que conspiraven primerament Carles III y després els lliberals de l'any 1820, privant aquell les festes de vehinat y aquests, encara més radicals, que desaparegues-sin les capelles dels carrers, que eren el fonament d'aquells dies en que tots els vehins se manifestaven units, y aquesta unió era eficaçment transcendentalíssima pera quan s'esdevenien èpoques de gran crisis, y era la principal enemiga de la política que tant aquell rey com aquells defensors del poble pensaven desenrotllar fonamentada en el principi maquiavèlic de «divideix y venceras».

Y tant si 's fa festa grossa com no, quan ve la diada de l'ilustre fill d'Osca pot assegurar-se que no hi ha en el barri qui no s'alegri y d'una manera o altra no diga, com diu la tornada dels goigs:

Puix tota la cristiandat
vos invoca en aquest dia,
guardau la Tapineria,
Sant Llorenç nostre advocat.

Carrer de la Canuda. — En la fatxada lateral de l'iglesia que generalment nomenen els barcelonins de Santa Teresa, a una alçaria més que regular, s'hi veu enfondida en la paret una capella aixoplugada per una teuladeta de dues vessants y constantment tapada per una vidriera y filat, que guarda en son interior una imatge de la Puríssima Concepció. En dues èpoques de l'any abans acostumava veure-s guarnida de flors y de lluminaria: per la vuitada de la festa en que se celebra aquell Misteri de la puritat sens màcula de Maria en el principi de son ser natural, y el dimecres de la vuitada del Corpus ab motiu de passar per allí les processons de l'indicada iglesia, que se celebrava en aquella diada després de l'Ofici, y la del Pi, que sortia a les sis de la tarda de l'endemà dijous, capvuitada. Ara ja fa temps que ha desaparegut la petita graderia que estava colocada als peus de l'imatge mariana y el petit fanalel que resguardava'l gresol que li feya llum de nit y de dia.

Lo que's conserva encara es la pintura al fresc, de no massa valor artístic, figurant uns cortinatges, y per quan s'ha de fer llum a la Mare de Déu hi ha colocada al voltant de la ja mentada vidriera una canyeria que ab gas alimenta una pila de llumets.

Quin motiu fou el que donà origen an aquesta capelleta? Aquesta es l'història.

Quaranta vuit anys després que la seràfica M. Santa Teresa de Jesús havia establert la reforma carmelitana, fundant el primer convent de monges de Sant Joseph d'Ávila, als 14 de Juny del 1588 arribaven a Barcelona sis monges ab la seva priora. Procedien de la capital de Navarra y era son propòsit l'establir-se en nostra ciutat. Recullides de moment en la casa del noble cavaller D. Guillem de Sant Climent, que estava situada en el carrer dels Mercaders, aviat trobaren un decidit protector en el no menys distingit senyor D. Francesc de Granollachs, qui generosament feu edificar per aquelles relligioses un convent en el citat carrer de la Canuda.

Y com sia que la primera protectora que tingué la comunitat aquella se nomenà Sor Estefania de la Concepció, la nova casa fou posada baix l'advocació de la Concepció Immaculada. Per això en el cap de l'altar major y en la capelleta del carrer s'hi colocà l'imatge de la Puríssima Verge, ostentant en altre temps el simbòlic llimó, que avuy no sosté en ses mans per haver decrets pontificis ordenat que deixés el poble fidel de presentar les figures de Maria Immaculada ab tal alegòric atribut.

Y, aixís, la capelleta humil de la Puríssima Concepció del carrer de la Canuda, si poc interessa a l'artista y a l'arqueòlec, interessa al patriota que estima les glories de la terra, puix li recorda an aquella filla dels nobles senyors D. Pere de Rocaberti y de Montcada, de la casa dels ilustres Comtes de Peralada y de D.ª Ana de Gualbes, nascuda a Massanet, població de la provincia de Girona, en l'any 1530, que als cinquanta vuit de la seva edat fou la que, donant sos béns an aquelles set monges vingudes de Pamplona perquè tinguessin ab que sostenir-se, y professant als 15 de Juny del 1588 la regla del Carme descalç, no sols fou la primera monja catalana d'aquell institut, sinó la fundadora del primer convent del mateix ordre que s'ha establert en els antics dominis de la Corona d'Aragó; reviu en la memoria'l recort d'aquella devota de la creencia en el Misteri de la Concepció sens màcula de pecat original, tant defensat pels catalans, baix qual patrocini posà sa vocació relligiosa y aquella casa conventual que per son desprendiment pogué instalar-se; y vint anys després d'una vida exemplaríssima morí en

la pau del Senyor als 13 de Janer del 1608, en opinió d'haver conseguit la gloria eterna.

RAMON N. COMAS

BIBLIOGRAFIA

ANY 1908

En els darrers números d'enguany ens proposem publicar unes lleugeres notes bibliogràfiques de les principals obres que han vingut a augmentar la nostra Biblioteca per donació dels seus autors, y que havent sigut publicades recentment, tenen més o menys relació ab l'excursionisme tal com l'entén y el ve practicant el CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA.

No es, doncs, un Resum bibliogràfic d'aquest any lo que anem a fer, sinó sols una anotació ràpida y lleugerament comentada de les principals publicacions aparegudes aquest any y que nostres consocis podran trobar a la biblioteca del CENTRE mercès a la generositat dels seus autors.

SOCIÉTÉ FRANÇAISE D'ARCHÉOLOGIE: Congrès Archéologique de France. — Caen, Imp. H. Delesques, 1907.

Es un interessantíssim volum en 8.ª de més de 700 planes y prop de 200 gravats, en el qual hi van ressenyades les sessions del LXXIII Congrès de la «Société Française d'Archéologie», tingut l'any 1906 a Carcassona y Perpinyà.

Precedeix a les ressenyes de les sessions y a la publicació de les Memòries presentades una indicació sobre l'objecte d'aquella important associació y individus que la componen, y una Guia Arqueològica de les poblacions y llocs en què se celebrà dit Congrès o que foren visitats ab motiu del mateix. Allí's troba ressenyat tot quant de més notable guarda la ciutat de Carcassona, ab sa coneguda Cité, ses iglesies y museu; com també lo que serveix del passat les vehines poblacions y monuments de Cannes, Rieux, Saint-Hilaire y Fontfroide; els notables vestigis romans y d'èpoques posteriors de Narbona, ab son Museu Lamourguier, sa vistosa catedral y demés monuments remarcables que enclou aquella ciutat; y respecte al Rosselló hi trobem de desde sa capital Perpinyà, ab sa catedral, iglesies, Llotja, Castillet y velles cases senyorials, fins a les vehines comarques del Conflent y Vallespir, ab les viles, llocs y monuments d'Arles, Ceret, Elna, Prada, Vilafranca, Sant Miquel de Cuxà, Cornellà y Sant Martí de Canigó.

Les Memòries publicades arriben al número de 27, y entre elles podem citar especialment: *Les cavernes y els monuments megalítics del Rosselló*, per Donnezan; *La via romana del Rosselló*, per J. Freixe; *Adicions a la numismàtica del Rosselló*, per J. Massot, L. Durand y J. Puig; *Nota sobre l'iglesia de Serrabona*, per J. A. Brutails; *La Verge de Les Escaldes*, per P. Perdrizet; *Alguns noms de fundidors de campanes rosselloneses*, per B.

Palustre; y *Les influències lombardes a Catalunya*, per J. Puig y Cadafalch, que assistí al Congr s en representació del CENTRE EXCURSIONISTA, entre moltes altres referentes a la regió del Aude y a diversos monuments de Narbona y Carcassona.

En conjunt y en sos detalls aquest Butlletí monumental de la LXXIII reunió de la «Société Française d'Archéologie» es una publicació importantíssima que ve a augmentar y avalorar la notable colecció dels que ja porta publicats l'esmentada entitat.

LUCIEN BRIET: Le Bassin supérieur du Rio Vero. — Ch teau-Thierry, Imprimerie Moderne, 1908.

Es una monografia ben interessant d'aquella pintoresca regió aragonesa que's veu descrita minuciosament en les 91 pàgines que la componen y que van acompanyades de 14 reproducci ns fotogràfiques y diversos plans y esquemes d'aquell país.

El seu autor, el conegut excursionista y expert secretari de la «Société de Sp l ologie» M. Lucien Briet, ens ressenya, en la forma agradosa y escayenta a que ja'ns té habituats, la seva visita, feta l'any 1906, an aquelles regions montanyenques del Alt Aragó, endinzant-se pels famosos engorjats del Rio Vero, resseguint l'itinerari de desde Bolta ia cap a Morcat, Sarsa de Surta, Betorz, Lecina y Alquézar, y visitant totes aquelles barrancades que formen el riu Vero y les torrenteres afluent de desde son insignificant origen a Puimorcate.

Aquest treball de M. Briet es ben notable y digne d'esser conegut per tots els que vulguen visitar o tractar aquella extensa comarcada. En ell lo mateix s'estudia y descriuen les belleses naturals de les serres de Surta y Crapamote y dels penyalars de les gorges de Lecina y Las Clusas, que l'aspecte general de les poblacions seguides, ab el notable Castell de Alquézar y dem s monuments remarcables, que les costums y tracte dels senzills habitants d'aquelles encontrades.

Per tot aix  es de recomanar la lectura d'aquesta obreta, mentres esperem l'aparició dels altres treballs que'ns té anunciats el seu autor.

ALFONS MEILLON: Esquisse Toponymique sur la Vallée de Cauterets. — Cauterets, Librairie Cazaux, 1908.

N'Alfons Meillon, el discret president de la Secció de Toponimia de la Federació Pirene sta, ens ha ofert altra notable obra com a fruit dels seus constants treballs que ha aplegat en sa darrera obra que'ns ocupa.

En la primera part de la mateixa comença per un breu examen y atinades consideracions sobre 'ls mapes y llibres publicats y sobre la llengua y ortografia usada en el país, passant després a estudiar els noms regionals de Pireneus, Bigorre, Lavedan y Rivière de Saint-Savin, en quals regions se troba enclavada l'hermosa vall de Cauterets, constituint un acabat estudi d'investigació hist rica y etimol gica digne de tot encomi.

En la part més important de sa obra, destinada a l'estudi y determina-

ció dels noms de llocs de la vall de Cauterets, comença M. Meillon per unes lleugeres indicacions fonètiques y entra tot seguit en l'estudi de la toponímia d'aquella encontrada.

La tasca portada a cap per M. Meillon es ben meritoria; potser la seva obra, com ell mateix diu, no es una obra perfeta ni acabada, però sí que es una fita ben remarcable que hauran de tenir ben present tots els que vulguen contribuir al restabliment de la vera toponímia pirenenca, avuy objecte de molts estudis y discussions, ben necessaris pera acabar ab l'actual estat de confusió que regna sobre 'l particular.

FRANCISCO MONSALVATJE Y FOSSAS: **Colección Diplomática del Condado de Besalú.** — Olot, Imp. Joan Bonet, 1908.

L'infadigable historià senyor Monsalvatje 'ns ha ofert enguany dos nous volums de ses *Noticias Históricas*, que en nombre de setze toms han anat venint constantment a enriquir la nostra biblioteca.

El volum que 'ns ocupa es el quart referent a la Colecció Diplomàtica del Comtat de Besalú, el que no desmereix pas per sa importància dels publicats anteriorment. No hi ha dubte de que 'ls treballs del senyor Monsalvatje són una base fonamental per tot estudi històric que vulga emprendre's sobre aquella interessant comarca; són un arrecplec de datos sobre investigació històrica, un recull de documents autèntics dels que no pot prescindir-se a l'estudiar avuy aquelles encontrades objecte del carinyo y del constant treball de nostre erudit historià.

FRANCISCO MONSALVATJE Y FOSSAS: **Nomenclator histórico de las iglesias, santuarios y capillas de la provincia y obispado de Gerona.** — Olot, Imp. Suc. de Joan Bonet, 1908.

Es el darrer volum publicat pel senyor Monsalvatje de sa ja nombrosa colecció. En aquesta nova obra, que's componrà de diversos volums, se venen inventariant totes les iglesies parroquials y sufragànies, santuaris, ermites y capelles existents en el bisbat y actual província de Gerona, seguint un ordre alfabètic dins la classificació dels sants baix qual advocació han sigut erigides, constituint un notable apèndix o complement de sa anterior obra *Los Monasterios de la Diócesis gerundense*. Acompanyen aquest volum una serie de làmines reproduint diverses imatges, retaules y monuments descrits o anotats en aquesta interessant obra, per qual publicació 'ns cal felicitar al seu autor, sentint que'l seu exemple no sia imitat per altres publicistes que igualment podrien fer obra semblant y meritoria per altres regions y comarques de nostra terra.

ISIDRE TORRES Y ORIOI: **Barcelona histórica antigua y moderna.** — Barcelona, 1908.

Constitueix aquesta obra una guia de nostra ciutat, publicada pel nostre consoci D. Isidre Torres y Oriol, gran coneixedor y aimant de la mateixa.

L'obra consta de tres parts: en la primera's fa un resum històric de Barcelona, estudiant ses vicissituds, fets més remarcables y situació topogràfica, seguint després la ressenya de nostra capital feta en conjunt. La segona part la constitueix una serie de quatre excursions o jornades pera visitar tots els llocs y monuments més notables de Barcelona, dels que'n fa lleugera ressenya o descripció, igualment que dels seus encontorns y rodalies. Finalment, després d'un indicador dels serveis, oficines y establiments públics més importants, acaba ab un Nomenclàtor de tots els carrers y places de la nostra ciutat.

Es una obra d'utilitat pràctica ben remarcable, encara que la seva presentació deixa molt que desitjar.

NORBERT FONT Y SAGUÉ, pbr.: Historia de les Ciències Naturals a Catalunya. — Barcelona, Imp. «La Hormiga de Oro», 1908.

Nostre amic y actiu consoci Mossèn Norbert Font y Sagué ha publicat darrerament una nova obra examinant a grans gambades l'història de les Ciències Naturals a Catalunya desde'l sigle IX al XVIII, formant una vistosa garba d'anotacions sobre'l moviment y importància que en aquestes èpoques tingueren en nostra terra les ciències naturals, branca — com diu el mateix autor — la més colossal del moviment científic català, per ser les que més lliguen ab el caràcter pràctic y utilitari del nostre poble.

Divideix, Mossèn Font, aquesta obra, en dotze capítols, dedicats consecutivament a l'Astrologia, Cartografia, Medicina, Epidemiologia, Menesclia, Ensenyança, Alquímia, Química, Farmacia, Història Natural, Agricultura y Botànica, seguits d'altre dedicat especialment a la Zoologia y la Geologia, y d'un Index alfabètic dels autors catalans que s'han dedicat més assiduament al conreu de les ciències naturals.

Dita obra fou premiada en el Concurs celebrat l'any 1905 per la «Sociedad Económica de Amigos del País» de Barcelona, y es una bona guia o resum de tot lo que s'ha estudiat a Catalunya respecte les principals Ciències Naturals conreuades en nostra pàtria; essent ben oportuna l'aparició de l'obra de Mossèn Font, per quant avuy dia's veu un ressorgiment de nostres aficions científiques y es, per lo tant, molt convenient dirigir enrera nostres mirades per veure'l camí seguit y les tasques realisades, abans d'empendre novament la caminada vers les regions de les investigacions científiques que venen accentuant-se a nostra terra en tots els camps y aspectes de nostra activitat intel·lectual. Obres com les de Mossèn Font són bona preparació per tasques de més empresa que es necessari realisar a Catalunya.

R.

REVISTA DE REVISTES

Butlletí del Centre Excursionista de la Comarca de Bages, núm. 24,
 Novembre de 1908.

Publica una ressenya per en Narcís Martrus d'una *Visita a les Cores de Collbató y passejada al voltant de Montserrat*; la continuació de *Gacetilles curioses*, recullides per en Joaquim Sarret, y les seccions de *Cançonística popular y Paremiologia comarcana*, que cada dia esdevenen més interessants.

Estudis Universitaris Catalans, Maig-Juny de 1908.

Havem rebut aquesta important publicació, que, a més de les seves acostumades seccions, conté un treball-ressenya d'*El primer Congrés d'història de la Corona d'Aragó*, degut a l'experta ploma d'en Lluís B. Nadal; y altre de M. Marcel Chevalier sobre *L'era quaternària*, estudi d'aquest període geològic ab especial referencia als Pireneus andorrans.

Boletín de la Sociedad Castellana de Excursiones, Setembre 1908.

Publica'l començament de la crònica d'una *Excursión á Zaragoza, Alhama de Aragón y Monasterio de Piedra*, per J. Agapito y Revilla, acompanyada de diversos gravats y una làmina solta; la continuació de *Los calderones y el monasterio de Nuestra Señora de Portaceli*, de J. Martí y Monsó; y les demés seccions de costum.

Boletín de la Real Academia de la Historia, Octubre 1908.

Conté, entre altres diversos treballs, dos informes de F. Fita, un sobre *Dos inscripciones cristianas de Ampurias*, y altre sobre les *Inscripciones romanas y visigóticas de Tarifa, Ronda y Morón de la Frontera*. Publica, además, un treball sobre la *Real Maestranza de Caballería de Zaragoza*, y altre sobre *Una partida de monedas árabes*, pel Marquès de Monsalud y Antoni Vives respectivament.

Boletín de la Sociedad Española de Excursiones, III trimestre 1908.

Publica'ls següents interessants treballs: *Excavaciones de Numancia*, per N. N.; *La Basílica del Salvador de Oviedo*, per Fortunato de Selgas; *Monumentos artísticos de Vizcaya*, pel P. Vazquez; *El Monasterio de Aguilar de Campóo*, per V. Lampérez y Romea; y *Escultura en Madrid*, per Enric Serrano Fatigati, ab una vintena de fototopies y diversos gravats intercalats en el text.

Touring, Octubre 1908.

Aquesta important revista del Touring Club Italià publica en aquest número un treball d'en Botarelli sobre *L'Umbria*; un article de Silio Car-

pari sobre *El turisme imaginari*; altre referent als *Ferro-carrils de Montanya*, per Felip Tajani; y diferentes notes alpinistes y sportives molt interessants, com també nombrosos gravats que acompanyen a tots aquests treballs y seccions de que's compona l'important revista italiana.

Alpi Giulie, Setembre-October 1908.

Conté un treball de Fr. Blasig sobre *Els nous refugis dels alpinistes tridentins*; altre d'A. Tosti, *En el bosc de Camaldoni y sobre la Falterona*; altre sobre *L'hidrologia y l'espeleologia*, per E. Boegan; y una *Crònica Alpina*, ab diferentes notícies y ressenyes d'excursions.

L'Excursionista, Novembre 1908.

Publica l'itinerari sobre una excursió a Venaria Reale y Mandria; una Crònica de les excursions realitzades darrerament ab caràcter oficial y particular; y unes Notes necrològiques. Dóna compte, además, del Concurs fotogràfic realitzat com conseqüència de l'excursió a nostra capital, que sembla ha sigut un èxit pel nombre de concorrents y calitat de les fotografies presentades.

La Montagne, October 1908.

Aquesta constant y puntual revista del C. A. F. publica en el número que'ns ocupa una *Nota sobre la ferrada via de Chamonix a Montanvers*, per E. Nivert; un article de Ch. Gaudier, *L'amor de la montanya*; *Algunes notes sobre l'ski a França*, per H. Durban-Hansen; *Alguns casos de difluència de les actuals gèleres*, per P. Girardin; l'acostumada *Crònica alpina* y les demés seccions que componen la seva Crònica mensual.

Bulletin trimestriel de la Section du Canigou, Setembre 1908.

Publica una *Ressenya del Congrés de Tarbes*, per M. Soullier; unes *Notes Bibliogràfiques*, d'en Vergés de Ricaudy, sobre la darrera obra d'en Meillon; la Crònica de la Secció, l'acostumada Carta de París, y els següents notables treballs: *Dos primeres curses al Canigó*, per J. Escarra, ressenyant dos interessants itineraris, el del cim del Canigó al cim del Cassamí, y l'escalada d'aquell per la muralla Est que domina l'anomenat Cercle del Glacier; *Nit de Nadal*, records d'Andorra, per Carles Romeu; y *Zig-zags a Cerdanya*, per O. Mengel, ressenyes y impressions de varies visites a les valls d'Err, de Llo y de Ribes, realitzades per l'autor.

Entre altres revistes havem rebut durant aquest mes: les *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes*, el *Boletín de Historia y Geografía del Bajo Aragón*, *España Cartófila*, la *Revue Catalane* y el *Butlletí de la Societat Húngara de Geografia*.

E. V. R.

CRONICA DEL CENTRE

OCTUBRE DE 1908

SESSIÓ INAUGURAL

El divendres dia 30 d'aquest mes varen reprendre-s les tasques oficials del CENTRE, celebrant la sessió inaugural del curs de 1908 a 1909, ab assistència de senyors representants de les Excms. Corporacions provincial y municipal de Barcelona y de delegats de l'«Ateneu Barcelonès», «Comitè de Defensa Social», «Unió Catalanista», «Club Montanyenc», «Centre Autonomista de Dependents de la Indústria y el Comerç», y altres diferents associacions culturals.

Després de llegida pel secretari sortint, D. Emili Llatas, la Memoria reglamentaria dels actes realitzats per nostra primera entitat excursionista durant el passat curs, el senyor Massó y Torrents, vice-president del CENTRE, llegí un bell parlament inaugural, indicant les tasques realitzades y cantant en forma castiça y paraules escayentes y encoratjadores els afanys excursionístics, simbolisats pels cims alterosos de les nostres serralades, qual escalada cal aconseguir pel bé de la patria, com una realitat y com un símbol. Les paraules eloqüents y vibrants del nostre vice-president repercutiren per la sala en un esclat d'aplaudiments de la nombrosa gentada que omplia per complet l'estatge social.

En havent acabat, nostre benvolgut president, D. César A. Torras, va dirigir la paraula a la concurrència, exposant els actes realitzats pel CENTRE durant l'estiu, referint-se especialment al Congrés Pireneísta de Tarbes, a la constitució de les noves seccions de Sports de Montanya y Geografia Física y Geologia, y a l'estat de les obres del Xalet-refugi d'Ull de Ter; acabant per excitar novament a tots els senyors socis, demanant sa entusiasta cooperació pera realisar l'obra patriòtica y educativa encomanada al CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA.

EXPOSICIÓ DE POSTALS

El mateix dia 30 va inaugurar-se en la galeria y pati del nostre CENTRE l'Exposició de Postals referentes a les diverses comarques catalanes, realitzada ab el fi de contribuir a la formació de l'Inventari Gràfic de la nostra Catalunya. Aquesta exposició, sense ser cap obra perfeta ni acabada, es ben interessant, tant pel nombre de les postals aplegades com per la qualitat de la majoria de les mateixes. Els principals expositors són els senyors Joan Massó, Domingo Rubert, Ernest S. Comendador, Joan Rubies, Enric Créixans, Climent Torruella, Joan Ribas, Gaspar Sala, Enric Vintrolà, Angel Toldrà y Viazó, J. Noguera, Magnus Nordbeck, Joseph M.^a Co, J. Soler y Escofet, Joseph Campos, Juli Soler y Santaló, Lluís Valls, Joseph Pons y

Escrigas, A. B. Turull, J. Biosca, C. Oliveró, Lluís Suñol, Joseph Parés, Joseph M.ª Tomàs, Pilar Ferrer Jover, Xaviera de Franch y «Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana».

Dita exposició, de la que parlarem més extensament en un dels propers números, pot visitarse cada dia feiner, de quatre a vuit de la tarda.

SECCIÓ DE GEOGRAFIA FÍSICA Y GEOLOGIA

Va reunir-se per primera vegada'l dia 31, a les deu del vespre, baix la presidència del senyor Norbert Font y Sagué, pbre. Després de llegits y aprovats els Estatuts per que haurà de regir-se la mateixa, ja revisats per la Directiva del CENTRE, va procedir-se a la constitució de la seva Junta, que quedà formada de la manera següent: Francisco Novellas, *President*; Llorenç Tomàs, *Vice-president*; Joseph Salvany y Joan Rosals, *Vocals*, y Melcior Marcer, *Secretari*.

Constituida ja la secció esmentada, els senyors Novellas y Rosals feren ús de la paraula exposant en principi 'ls plans y tasques que deu realisar dita secció dins del nostre CENTRE, y oferint la seva iniciativa, cooperació y entusiasme pera son millor compliment.

ERRADES

En els darrers números d'aquest BUTLLETÍ s'escaparen algunes errades que per sa importància cal fer remarcar, encara que suposem que'l recte judici y bon criteri dels nostres llegidors ja les devia esmenar. En el treball publicat pel senyor Carreras y Candi en els números de Juliol, Agost y Setembre sobre *Excursions per la Catalunya Aragonesa y provincia d'Osca*, y en les pàgines 201, 225, 226 y 234, se diu equivocadament Segre al referir-se al riu Cinca; y en el darrer número d'Octubre, al ressenyar les excursions realitzades durant l'estiu pels Alts Pirineus d'Osca per nostre amic Soler y Santaló, s'escaparen algunes errades d'ortografia a l'estampar diversos noms propis, essent les més importants les següents: *Aza* en lloc d'*Ara*, *Faulo* per *Fanlo*, *Turarronya* per *Tucarrouya*, *Salum* per *Sahun*, y alguna altra ja més notoria que no cal esmentar.

El CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA sols se declara responsable de lo contingut en la *Secció Oficial* del seu BUTLLETÍ, deixant íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.